

★ Ա Ղ Զ Ի Կ*

(Առողջապահական եւ բարոյագիտական եփուղ):

ԳԼՈՒԽ I

Յղամարդը իբրեւ կնոջ վրայ իօխող եւ իբրեւ նրան հովանաւորող.— Կինը մի սօսք արարած է զղամարդու աչքին.— Խնչպէս էին մայրում հենքը աղջկայ ծննդեան վրայ.— Աղջիկը ամօք է բերում ծնողներին.— Հայերի վերաբերումն դէպի աղջկայ ծնունդը.— Աղջիկների կոթորածը զանազան երկրներում.— Քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնը:

Մարդկութեան վայրենի եւ կիսավայրենի շրջաններում բոլի ֆիզիկական ոյժն է եղել մարդուս գոյութեան միակ գրաւականը: Ուժեղը միայն կարող էր իր գոյութիւնը պահպանել այնպիսի մի ժամանակ, երբ կեանքի կռիւը լոկ եւ միմիայն ֆիզիկական զէնքերով էր մղուում: Նա միայն կարող էր ապրել, ով բաւական ոյժ ունէր ուրիշին ոչնչացնելու, որպէսզի խլի նրանից նրա մի կտոր հացը:

Ֆիզիկական կռիւը տեւել է բիւրաւոր դարեր եւ մարդը իր ոյժը ամրացնելով աւելի բարձր բանականութեամբ, կամաց-կամաց նուաճեց բնութիւնը:

Ֆիզիկապէս աւելի թոյլ, դատապարտուած բնութիւնից յղութեան ծանրութեանը, ծննդաբերութեան երկունքին եւ ծծմայրութեան պրօցէսին, որոնք կաշկանդում-բռնանում են նրա ֆիզիկական զարգացման եւ մարմնական ու հոգեկան անկախութեան վրայ, կինը իր բնութիւնով միշտ մի նուազ անհատականութիւն է

*) Յե'ս «Մուրճ» № 1.

ցոյց տուել և միշտ պէտք է ունեցել մի առոյգ ձեռքի հովանաւորութեան:

Եւ տղամարդը միշտ, ամեն դարերում երկու տեսակ դիրք է բռնել դէպի կանանց սեռը—նա հանդիսացել է կամ իբրեւ տէր, կամ իբրեւ հովանաւոր, նայելով, ի հարկէ, իր քաղաքակրթութեան աստիճանին:

Վայրենի ցեղերի մէջ, տղամարդը նայել է, և նախում է այժմն էլ, կնոջ վրայ իբրեւ մի ստոր արարածի վրայ, ո՛չ շատ աւելի բարձր, քան այն կենդանիները, ուրոնց նա նուաճել է և որոնցով օգտուում է: Կինն այստեղ մի խելացի գրաստ է և միևնոյն ժամանակ մի հաճելի զուարճալիք:

Վայրենի ու կիսավայրենի ցեղերի մէջ հովանաւորութեան գաղափարը, իբրեւ աւելի բարձր հասկացողութիւն, բոլորովին պիտի բացակայէր, կամ չափազանց նուազ կերպով արտայայտուէր: Փոքր ի շատէ քաղաքակրթուած ազգերը միայն ընդունակ են ըմբռնելու թոյլին, անպաշտպանին հովանաւորելու և օգնելու հումանիտար գաղափարը: Թէ այսպէս և թէ այնպէս, ստրկութեան թէ հովանաւորուած դուրսութեան մէջ թոյլ սեռը ամեն երկրում և ամեն ժամանակ կախումն ունեցողի դիրք է բռնել դէպի տղամարդը, ճանաչելով նրան կամ իբրեւ ինքնակալ տէր իր կեանքին և բախտին, կամ թէ չէ իբրեւ խնամատար, իբրեւ պաշտպան և նեցուկ, առանց որի նա անկարող է իր գոյութիւնը պահպանել:

Պէտք է շատ բարձրանալ քաղաքակրթութեան սանդուխներով, հասնել մինչև անգլիական էմանցիպացիային և ամերիկական ազատամիտ կրթութեան, որ տեսնենք կնոջը համարեա ազատուած այս կապանքներից և ինքնուրոյն մարդ դառած: Ասում եմ «համարեա», որովհետեւ այդ երկրներում անգամ գեղեցիկ սեռը դեռ չի հասած կատարեալ ինքնուրոյնութեան:

Այսպէս, տղամարդը թէ իր վայրենական շրջանում

և թէ քաղաքակիրթ դուրսեան մէջ միշտ իրան բարձր է դասել կանացի սեռից թէ ֆիզիկապէս և թէ մտաւորապէս: Պահպանելով իր ֆիզիկական առաւելութիւնները, տղամարդը նախնական դարերից ի վեր պահպանել է երկրի գերիշխանութիւնը և հողագէտի օրէնսդրի մեծ իրաւունքը: Հպատակուել են նրան բոլոր կենդանի (և նոյնիսկ անկենդան) էակները, հպատակուել է և կինը միւս կենդանիների շարքին:

Եւ ամեն տեղ տիրում էր այն համոզմունքը, թէ կինը մի ստոր արարած է ամեն տեսակէտից. չէ որ նա տղամարդու կողից է ստեղծուած:

Տղամարդու կարծիքով, բնութիւնն անգամ, նոյնիսկ մօր արգանդի մէջ, աղջկան աւելի ստոր տեղ է յատկացրել, քան տղամարդուն:

Այսպէս, հրէաները, յոյները, նոյն իսկ հռովմայեցիք համոզուած էին, թէ աղջիկը ծնւում է ու սաղմանում մօր արգանդի ձախ կողմում, իսկ տղան աջ կողմում և հետեւաբար աղջկանով յղի կնոջ ձախ ստինքը աւելի է մեծանում ու լցւում կաթով, քան աջը: Եթէ յղի կինը ցաւեր է զգում, թոյլ է, նիհարում է, եթէ նրա երեսի վրայ պզովկներ ու չէչեր են դուրս տալիս, եթէ դէմքը թորշոմած է, կամ օտերն ու աճուկները սառչում են—այդ ապացոյց է որ արգանդի պտուղը աղջիկ է, այն ինչ զուարթ ու առողջադէմ կինը տղայ կը ծնի: Աղջկով յղի կինը առհասարակ աւելի է տանջւում, յղութիւնն ու ծննդաբերութիւնը աւելի դժուար են լինում:

Այսպիսով, ժողովրդի հասկացողութեամբ, աղջիկը նոյնիսկ մօր արգանդի մէջ մի պատուհաս է ծնողների համար:

Բայց այս բոլորը չէ:

Շատ ազգերի մէջ տիրում էր այն համոզմունքը, թէ աղջկայ սաղմը աւելի ուշ է հոգի ստանում, քան տղայինը:

Նոյնիսկ հին գիտնականները հաւատում էին, որ տղան աւելի վաղ է հոգի ստանում, քան աղջիկը:

Հիպոկրատը կարծում էր, որ տղան մօր արգանդի մէջ հոգի է առնում 30-դ. օրը, իսկ աղջիկը 40-դ.: Արիստոտելի ասելով այս տարբերութիւնը աւելի մեծ էր, այն է—տղան 40-դ. օրը, իսկ աղջիկը միայն 80-դ. օրը:

Մի հին գրքում (XVI դարու) ասուած է.

«Եթէ պէտք է աղջիկ ծնուի, պտուղը շարժւում է իննսուներորդ օրը, իսկ եթէ պտուղը տղայ է, շարժումներն ղգացւում են շատ աւելի վաղ, քառասունքին մէջ: (Ուրիշ տեղերում, օր. էստրանդիայում աղջկայ շարժումը տեղի է ունենում 4-դ. ամսում, իսկ տղայինը 3-դ.):»

Եւ քանի որ այն ժամանակներում կարծում էին, թէ սաղմը սկսում է խաղալ այն րոպէին, երբ հոգին մտնում է նրա մէջ, հետեւաբար ենթադրւում էր, որ հոգին աւելի ուշ է իջնում աղջկայ մէջ, քան տղայի:

Մի քանի կիսավայրենի աֆրիկական ցեղերի մէջ աղջիկը որոշ դրամագլուխ է, որովհետեւ նրանց փեսացուն դնում է, վճարելով մի քանի տնային կենդանի, այս պատճառով աղջկայ ծնունդը նրանց մէջ աւելի մեծ հրճուանքով է տօնւում. բայց այս դէպքերը բացառութիւն են և ընդհանուր վերաբերումն դէպի աղջկայ ծնունդը սովորաբար արհամարհական և թշնամական է եղել:

Աղջիկ ծնելը ամօթ է բերում մօրը:

Մի զարմանալի նախապաշարմունք գոյութիւն ունի Ռուսաստանում: Եթէ հարց տաք մի յղի կնոջ, թէ ինչ կը ծնի,—տղայ թէ աղջիկ, և նա կարմրի, այդ նշանակում է, որ արգանդում աղջիկ է, իսկ եթէ չը կարմրի—տղայ է:»

Տեսէք, թէ որչափ ամօթալի բան է աղջկով յղանալը, որ մայրը, նոյնիսկ չիմանալով, թէ ինչ է իր փութումը, ամօթից կարմրում է:

Ղուրանում այսպէս է նկարագրւում արաբի հո-

գեկան դրութիւնը, երբ նա լսում է, որ իրան աղջիկ է ծնուել. Նրա դէմքը մռայլւում է և նա մեծ վշտի մէջ է ընկնում. խուսափում է մարդկանցից և հարց է տալիս իրան, պահի՞ այդ ամօթահար երեխային, թէ թաղի նրան:

Միւսնոյնը տեսնում ենք, ըստ Շալիօվի, և հիմա արաբական ցեղերի մէջ. նոյնն է և հնդկներին, պարսիկներին, նեգրերին, եապօնացիներին ու չինացիներին մէջ: Ամենամեծ անպատուութիւն է մանդարինի համար, երբ հարցնես նրան թէ աղջիկ ունի՞ նա թէ ոչ:

Պիոսը իր գրքի մէջ առաջ է բերում Միլին-Ասիայի թիւրքմէն ցեղի երգը.

«Աւելի լաւ է, որ աղջիկը արեւի լոյս չը տեսնի, այլ մօր արգանդում մեռնի. իսկ եթէ ծնուել է, աւելի լաւ է, որ իսկոյն մեռնի: Այն ժամանակ ծննդեան հետ միասին կը տօնեն և թաղումն»:

Նոյն ձեւով են վերաբերում աղջկան և բոլոր ասիական ցեղերը: Կանայք ամաչում են աղջիկ ծնելիս, կարծես յանցանք կատարած լինէին:

Հին դարերի հասկացողութեամբ ծննդաբերութիւնը պղծում է կնոջը. մաքրուելու համար որոշ ժամանակ էր որոշուած: Այս ժամանակամիջոցը աղջկայ ծնունդից յետոյ աւելի երկար էր, քան տղայի ծննդից, որովհետեւ աղջիկը աւելի է պղծում մօրը:

Մովսէսի օրէնքով եթէ կինը տղայ է ծնել, նա սնմաքուր է եօթն օր, իսկ եթէ զաւակը աղջիկ է— երկու շաբաթ: Այդ ժամանակամիջոցին նա իրաւունք չունի տաճար մտնելու և սրբազան իրերին ձեռ տալու:

Հայերի մէջ նոյնիսկ մեր օրերը նկատուում է նոյնպէս արհամարհանք դէպի աղջիկը: Աղջիկ ծնող մայրը կարծես ամաչում է իր սկեսարի կամ տագրերի առաջ:

Գանձակի գաւառում աղջկայ ծնունդը տխուր թիւն է պատճառում թէ ծնողներին և թէ ազգականներին: Մայրը, կարծես մի յանցանք գործած, կուչ է գալիս, ամուսինը երբեմն բարկանում է կնոջ վրայ,

երբեմն էլ ամենակուպիտ խօսքերով հայհոյում նրան։ Սկեսարը անիծում է նրան ասելով. «Ջահէլ տղիս օրը սեւացրիւր, ջինսդ (սերունդդ) կտրուի»։ Ազգական կանայք դալիս են ոչ թէ աչքալուս տալու, այլ մխիթարելու. «Բան չը կայ, աղջիկ բերողը տղայ էլ կը բերի, հէրն ու մէրը սաղ ըլին»։ Անիծում են նոյնպէս տաւմօրը. «Ձեռքդ կոտրուի, մէկ էլ մեր տանը աղջիկ չը փաթաթես»)։

«Ի հարկէ, այս դժգոհութիւնը այնքան աւելի է լինում, որքան շատ աղջիկ երեխաներ ծնուած են այդ գերդաստանում։ Պատահել են դէպքեր, որ նորածին աղջկան տաշտակի տակին են դրել ու սպանել»։

«Այսպէս վերաբերուելու պատճառն այն է, որ աղջկան «ուրիշի ապրանք, դրսի պատ են» համարում, 10—15 տարի հայրենական տան մէջ ապրելով, ծախսերի ենթարկելուց յետոյ թողնել-գնալու է։ Այն ինչ արու երեխան «տան սիւն է, ծերութեան նեցուկ է, օշախը վառ պահող, ծնողաց յիշատակը պահպանող, նրանց գերեզմանը օրհնել տուող է» **):

Շուշու գաւառում (Վարանդա), աղջիկ բերող հարսը նոյնպէս հալածանքի է ենթարկւում։ Սկեսարը անէծքներ ու հայհոյանքներ է թափում խեղճի գլխին։ Աղջկայ ծննդին կերուխում, աչքալուս չի լինի։ Շատ դէպքեր են պատահել, որ մի քանի աղջիկ բերող կնոջը դուրս են արել տանից ***):

Աղջիկը ծանր բեռ է համարւում ընտանիքի համար, քանի որ պահանջում է մեծ ծախս մինչև մեծանալն ու մարդու գնալը. — նրան պէտք է լաւ հագնել, այն ինչ իբրև բանուոր ոյժ, նա թոյլ է և յաճախ անպէտք։ Իսկ ճրջափ մեծ ծախքեր են պահանջում նրանք ամուսնանալիս։

Կայ և մի ուրիշ երկիւղ, այն որ աղջիկը կարող է

*) «Գանձակի գաւառ», Ե. Լալալեան։

**) Նոյն տեղը։

***) «Վարանդա», Ե. Լալալեան։

«պառաւել, տանը մնալ», եթէ նա տգեղ է կամ բաժինք չունի: Այդ արդէն մի մեծ դժբախտութիւն է ծնողների համար:

Այս պատճառով էլ մի քանի աղջիկ ունենալը Աստուծու անէծք ու պատուհաս է համարուում, և ծրնողները ուրախ են, երբ աղջիկներէց մէկն ու մէկը հիւանդութիւնների ու արկածների զոհ է դառնում:

Բաֆֆին նոյնպէս մատնացոյց է անում այս վերաբերումը դէպի աղջիկը:

«Եթէ ծնունդը տղայ է, նրա անկողինը շրջապատում են մի խումբ պառաւներ, որոնք գործ են դնում իրանց ամբողջ կախարդական արհեստը մօր և նորածին մանուկի կեանքը անփնաս պահելու «չարիքից», «ալքերից», «քաջքերից», «դեւերից», «մեղհից աղէկներից», սատանաներից և այլն: Մանուկի օրօրոյը նոյնպէս զրահաւորում են բժժանքներով, յուռութիւններով, մահիկներով և մինչև անգամ տէրտէրի գրած «բըթիկներով»: Իսկ աղջիկը զուրկ է մնում այդ նախախնամութիւններից»:

Տեղտեղ այս ատելութիւնը դէպի աղջիկը այն աստիճանի է հասնում, որ ծնողները սպանում են նորածին երեխային:

Աղջկայ սպանումն կատարւում է մեծ ծաւալով հնդկական և չինական երկրներում: Այդ գարշելի սովորութիւնը տեղի ունի նաև Աւստրալիայում և մօտագայ կղզիների վրայ:

Որդեսպանութեան շարժառիթներից ամենագլխաւորը, անտարակոյս, աղքատութիւնն է: Ծայրայեղ չքաւորութեան մէջ ապրող ազգերի մէջ անընդհատ տիրում է սովը: Ուժեղ բանուոր տղամարդը հազիւ է կարողանում իր գոյութիւնը պահպանել, և մի աւելորդ օրկօրը ընտանիքի մէջ հազգին ծանրութիւն է:

Չինաստանում և Հնդկաստանում ապրող տասնեակ միլիօնաւոր ազգաբնակչութիւնները, խռնուած լինելով

միջնային համայնքների պէս մի կտոր հողի վրայ, որ դադարել է նրան բաւարար բրինձ տալուց, ընկճուած իշխող դասերի սոսկալի կեղեքման ու ճնշման տակ, ետ մղուած առեւտրական կենտրոններից դէպի երկրի խորքերը,—այդ ողորմելիները բնականաբար պիտի ձգտէին դանդաղացնելու իրանց աճումն, և հասնէին անհրաժեշտաբար որդեապանութեան ահռելի դաղափարին: Եւ այս «անհրաժեշտ չարիքի» զոհերը պիտի լինէին թոյլերը, որոնք անկարող են մաքառել և իրանց ապրելու միջոց հայթայթել, այսինքն—աղջիկները:

Աղջիկը մեծ խնամք ու ծախք է պահանջում և միևնոյն ժամանակ անպէտք է ծանր աշխատանքի համար,—նա մի աւելորդ ուտող բեռնաւոր է», որը լցնել անկարող են կիսաբաղցած ծնողները:

Հնդկաստանի մի քանի տեղերում աղջիկներին սպանում են, որպէսզի ազատ մնան հարսանիքի ծախսից, որ չափազանց մեծ է և կլանում է համարեա ծնողների ամբողջ կարողութիւնը:

Սոսկալի է սպանութեան ձեւը:

Յաճախ նորածին աղջկան ուղղակի գցում են աղբի կողովի մէջ, կամ հոր են փորում ու կենդանի-կենդանի թաղում, Հնդկաստանում ուղղակի գցում են Գանգէսի և ուրիշ գետերի սրբազան համարուած ջրերը: Կամ հայրը ոտով ջնջիւում է երեխային, կամ գլուխը պատին է խփում և այլն և այլն:

Հնդկաստանում և Չինաստանում աղջիկների սպանութիւնը ահագին ծաւալով է կատարւում և կարծես սրբագործուած է: Հայրը սպանում է իր աղջիկներին, եղբայրը քոյրերին: Չը նայելով անգլիական կառավարութեան խստագոյն արգելքին, հնդկական ընտանիքներում իգական սեռի մի սոսկալի կոտորած է կատարւում: 1836 թուին Հնդկա-անգլիական կառավարութիւնը քննութիւն բացեց այդ մասին, որից դուրս եկաւ, որ Բաջպուտանի նահանգներում 10,000 մարդկանց մէջ ոչ մի աղջիկ չէր մնացել: Մի ուրիշ նահան-

գում մարդիկ խոստովանում էին, թէ 100 տարուց աւելի է, ինչ ոչ մի էգ երեխայ կենդանի չի թողնում: Վաթսուհական թուականներին կատարուած քննութիւնը ցոյց տուեց, որ համարեա բոլոր հնդկական նահանգներում որդեսպանութիւնը տեղի էր ունենում, այնպէս որ աղջիկ երեխայ դրեթէ բոլորովին չէր մնացել և աասնեակ, նոյնիսկ հարիւրաւոր տարիներ շատ տեղերում հարսանիք չէ եղել, և տղամարդիկ ուրիշ երկրներից են իրանց կին բերել:

Աֆրիկական մի քանի վայրերի ցեղերի մէջ սովորութիւն կայ դրսից կին բերել, որովհետեւ իրանց մէջ աղջիկ դաւակ չի մնում:

Հայերի մէջ բրիտանական սկզբունքները, ի հարկէ, թոյլ չեն տալիս ոչնչացնելու էգ երեխային, սակայն կայ յիշատակութիւն, որ պատահել են սպանութեան դէպքեր: Յամենայն դէպս «աղջկայ մահը մի ներքին բաւականութիւն է պատճառում շատ հայ ծնողի», ինչպէս նկատում է Բաֆֆին:

Մեր ժամանակներում անգամ այս որդեսպանութեան զարհուրելի սովորութիւնը թաղաւորում է շատ տեղեր: Յէյլօն և Մադագասգար կղզիների վրայ, բոլոր աղջիկները կոտորւում են, բացի առջնեկից: Մի քանի արաբական կռապաշտ ցեղերի մէջ, ըստ Շալկօվի, աղջիկներին թոյլ է տրւում ապրել մինչեւ վեց տարեկան հասակը: Այդ ժամանակ հայրը տանում է երեխային ջրհորի մօտ, հրամայում է կռանալ և նայել, և այդ րոպէին ուժով խփում է վզին, գլորում ջրհորի մէջ ու հորը լցնում հողով:

Հին կլասիկ երկրներում (Յունաստանում և Հռոմում) աղջկայ ծնունդը այդպէս թշնամաբար չէր ընդունւում: Այնտեղ աղջկայ վրայ նայում էին իբրեւ ապագայ զինուորների մօր վրայ, այդ պատճառով էլ աղջկանից պահանջւում էր գեղեցիկ և առողջ մարմին, ինչպէս և տղաներից:

Հայրը նորածին երեխային պիտի ներկայացնէր

թաղական ծերունիներին, որոնք զննում էին նրան ու իրանց վճիռը տալիս: Եթէ նա լաւ կազմուած ունէր, մտցնում էին քաղաքացիների անուան ցուցակի մէջ, իսկ եթէ նա մի օրէէ արատ ունէր կամ թուլակազմ էր, չպրտում էին ձորը Տայգետեան կոչուած քարափից:

Նորագոյն աղգադրական տեղեկութիւններին նայելով արատաւոր երեխաներին ո՛չնչացնելու սովորութիւնը գոյութիւն ունէր և ունի այժմս էլ զանազան աղգութիւնների մէջ:

Ահա թէ ինչպէս են նայել, ու նայում են այժմ ևս, աղջկայ ծննդի վրայ: Աղջիկը մի աւելորդ ծանրութիւն է համարում, որից վաղօրօք աղատուելու փափագը մըրում է ծնողին մինչև անգամ դէպի օրդեսպանութեան ոճիրը:

Մուհամմէդի և ուրիշ մեծ խորհողների ու յեղափոխիչների, մանաւանդ Քրիստոսի մարդասէր ուսմունքները ձգտել են միշտ աղգերին սէր ներշնչելու դէպի կանացի սեռը, սակայն անկարող են եղել հաւասարեցնել երկու սեռերը: Անտարակոյս, քանի քաղաքակրթութում է մի ազգ, այնքան աւելի է նուազում այդ տարբերութիւնը, բայց դարձեալ, նոյնիսկ քաղաքակրթուած ազգերի մէջ, աղջկայ ծնունդը չի բերում ծնողներին այն հրճուանքը, ինչ որ տղայինը, այլ ընդհակառակը գցում է նրանց սրտի մէջ մի խուլ, զսպուած անբաւականութիւն ու դժգոհութիւն:

ԲԺՊ. Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(Եր օտարունակուի)